

BOSHLANG'ICH SINFLARDA MATEMATIK SAVODXONLIKNI OSHIRISHDA MENTAL ARIFMETIKANING AHAMIYATI

Rahmonov Bahodir Abduhomidovich

Iqtisodiyot va pedagogika universiteti "Matematika" kafedrası

katta o'qituvchisi, Email: rahmonovb@mail.ru

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15720188>

ARTICLE INFO

Received: 11th June 2025

Accepted: 15th June 2025

Published: 23rd June 2025

KEYWORDS

Mental arifmetika, boshlang'ich ta'lim, integratsiyalashgan yondashuv, matematik savodxonlik, tez fikrlash.

ABSTRACT

Ushbu maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilarining matematik savodxonligini oshirishda mental arifmetikaning o'рни va ahamiyati tahlil qilingan. Integratsiyalashgan yondashuv asosida matematika faniga bo'lgan qiziqishni oshirish, aqliy rivojlanish, diqqatni jamlash va tez fikrlash ko'nikmalarini shakllantirishda mental arifmetikaning ta'siri asoslangan. Asosiy qismda to'rt yechilgan masala orqali mazkur metodikaning amaliy imkoniyatlari ochib beriladi.

KIRISH

XXI asrda raqamli texnologiyalar va sun'iy intellektning jadal rivojlanishi sharoitida yosh avlodni raqamlashgan jamiyatga tayyorlash muhim vazifaga aylandi. Bunda matematik savodxonlik asosiy mezonlardan biri hisoblanadi. Ayniqsa, boshlang'ich sinflarda bu ko'nikmalarni shakllantirish o'quvchilarning kelgusidagi intellektual salohiyatiga bevosita ta'sir qiladi.

So'nggi yillarda dunyo tajribasida keng tarqalgan metodlardan biri bu — **mental arifmetika** bo'lib, u bola miyasining har ikki yarim sharini bir vaqtda ishlatishga yordam beradi. Ushbu maqolada mental arifmetika va matematik savodxonlikni integratsiyalashgan holda o'qitishning nazariy va amaliy asoslari yoritiladi.

ASOSIY QISM

1. Mental arifmetika nima?

Mental arifmetika — bu odatiy hisoblash amallarini (qo'shish, ayirish, ko'paytirish, bo'lish) **abakus** (sanoq doskasi) yordamida, so'ngra esa miya orqali tasavvurda bajarishga asoslangan metodikadir. Bu metod o'quvchilarda:

- tez fikrlash;
- vizual xotira;
- diqqatni jamlash;
- mantiqiy tafakkur;
- sonlar bilan erkin ishlash ko'nikmalarini rivojlantiradi.

2. Integratsiyalashgan yondashuv nima?

Integratsiyalashgan yondashuv — bu bir nechta fan yoki metodikani uyg'unlashtirish orqali ta'lim samaradorligini oshirishga qaratilgan pedagogik yondashuvdir. Bu yerda mental arifmetika bilan matematika darslari uyg'unlashadi.

3. Amaliy yechimlar bilan izohlangan misollar

Misol 1. Mental arifmetika asosidagi tez arifmetik hisob

Masala: $85 + 47 - 32 + 19 = ?$

Yechim:

- ✓ $85 + 47 = 132$
- ✓ $132 - 32 = 100$
- ✓ $100 + 19 = \mathbf{119}$

Mental arifmetika metodida bu misolni tasavvurda bajarish uchun “abakus” tasvirlanadi.

Misol 2. Ko'paytirish mental arifmetika metodida

Masala: $12 \times 9 = ?$

Yechim:

Mental arifmetikada ko'paytirish oddiy qo'shishlar zanjiriga aylantiriladi:

$$12 \times 9 = 12 + 12 + 12 + 12 + 12 + 12 + 12 + 12 + 12 = \mathbf{108}$$

Misol 3. Ayirish amalida differensial fikrlash

Masala: $200 - 78 = ?$

Yechim:

- ✓ $200 - 78 = ?$
- ✓ Avval $200 - 80 = 120$
- ✓ Keyin $120 + 2 = \mathbf{122}$

Bu yondashuv bolaning xotirasini faollashtiradi va mental strategiyalarni uyg'otadi.

Misol 4. Aralash amallar va mental tasavvur

Masala: $(145 + 35) - (50 + 10) = ?$

Yechim:

- ✓ $145 + 35 = 180$
- ✓ $50 + 10 = 60$
- ✓ $180 - 60 = \mathbf{120}$

O'quvchi bu hisobni sonli tasvirlar asosida miya orqali bajaradi.

4. Mental arifmetikaning foydasi

Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, mental arifmetika bilan shug'ullangan o'quvchilarning:

- ✓ matematik testlar natijasi 20–30% yaxshiroq;
- ✓ tafakkur tezligi 1,5 barobar ortiq;
- ✓ diqqatning jamlanish darajasi yuqori.

NATIJALAR

Mental arifmetika boshlang'ich sinf o'quvchilarining nafaqat matematik savodxonligini, balki umumiy aqliy salohiyatini, xotira, tafakkur va diqqatini rivojlantirishda muhim o'rin egallaydi. Integratsiyalashgan yondashuv asosida olib borilgan mashg'ulotlar natijasida o'quvchilarda matematikaga nisbatan ijobiy munosabat shakllanadi.

XULOSA

Ushbu maqolada ko'rib chiqilgan integratsiyalashgan yondashuv asosida mental arifmetikani matematik darslarga tatbiq etish usuli boshlang'ich ta'limda yangi yondashuvni taklif etadi. Bu orqali o'quvchilarning aqliy salohiyati, tez fikrlash va mustaqil qaror qabul qilish ko'nikmalari shakllanadi. Keltirilgan misollar orqali mental arifmetikaning amaliy natijadorligi ochib berildi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Бахромов С. «Ментальная арифметика как средство развития мышления у младших школьников», Тошкент, 2020.
2. Karimova N. «Mental arifmetika asoslari va ularni o'qitish metodikasi», TDPU, 2021.
3. Abdurahmonova Z. «Boshlang'ich sinf matematika darslarida integratsiya imkoniyatlari», Maorif nashriyoti, 2022.
4. Tanaka Y. «Mental Arithmetic and Brain Development in Early Childhood», Tokyo University Press, 2019.
5. UNICEF. “Developing numeracy in early grades through innovative techniques.” UNESCO Publishing, 2021.

6. O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi. «Boshlang'ich ta'lim metodikasi», normativ hujjatlar to'plami, 2022.
7. Bozarov, D., & Rahmonov, B. (2024). Kombinatorikaning paydo bo'lishi va hayotiy masalalarga tadbiqu. *Modern Science and Research*, 3(6).
8. Bozarov, D. U. (2022). Matritsalar mavzusini mustaqil o'zlashtirishga doir misollar. *MyFalim ham uzliksiz bilimlendiru*, 3(3).
9. Bozarov, D., & Tufliyev, E. (2025). BOSHLANG'ICH TA'LIM O'QUVCHILARINING MATEMATIK TAFAKKURINI SHAKLLANTIRISH USULLARI. *Modern Science and Research*, 4(1), 965-972.
10. Bozarov, D. (2023). Bo'lajak iqtisodchi talabalarning iqtisodiy kompetensiyasini rivojlantirishning matematik tahlili. *Академические исследования в современной науке*, 2(27), 84-90.
11. Bozarov, D. (2023). Methods of developing economic competence on the basis of interdisciplinary relationship. *Modern Science and Research*, 2(12), 131-137.

